

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING BADIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TERAPIYANING O'RNI VA AHAMIYATI

Zarifova Dilfuza Omon qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Dastgoh va kitob grafikasi mutaxassisligi 2-kurs magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14994717>

Annotatsiya. Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda Art-terapiyadan foydalanishning psixologik va pedagogik imkoniyatlari haqida ochib berishga harakat qilindi. Maqolada Art-terapiyaning turli xil metodlari, ulardan foydalanishning afzalliklari, ularning bolaning rivojlanishiga ta'siri o'rganib chiqildi.

Kalit so'zlar: Art-terapiya, Art-terapiya xususiyatlari, Art-terapiya turlari.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF ART THERAPY IN THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC ABILITIES OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Annotation. This article attempts to reveal the psychological and pedagogical possibilities of using art therapy in working with children with disabilities. The article examines various methods of art therapy, the advantages of their use, and their impact on the development of the child.

Keywords: Art therapy, Features of art therapy, Types of art therapy.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ АРТ-ТЕРАПИИ В РАЗВИТИИ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Аннотация. В данной статье предпринята попытка осветить психолого-педагогические возможности использования арт-терапии в работе с детьми с ограниченными возможностями. В статье рассматриваются различные методы арт-терапии, преимущества их использования и их влияние на развитие ребенка.

Ключевые слова: Арт-терапия, Особенности арт-терапии, Виды арт-терапии.

Barchamizga ma'lumki bugungi kunda mamlakatimizda nogiron bolalar soni ortib bormoqda. Masalan, O'zbekistonda 142,3 ming nafar 18 yoshgacha bo'lgan nogironligi bor bolalar tashkil etadi. Nogironligi tasdiqlangan o'g'il bolalar soni qizlarga nisbatan ko'proq ekanligi aniqlangan.

Ularni yoshligidan kasbga o'rgatish, katta hayotga tayyorlashda ularga va ularning oila a'zolariga ko'maklashish maqsadga muvofiqdir. Shu masala yuzasidan yurtimizda ko'plab islohotlar amalga oshirilmoqda.

Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko'rsatish hamda uning samarali nazorat tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha kompleks

chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2023-yil 1-iyundagi PF-82-son Farmoni¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 25-yanvardagi 46-sonli "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni rehabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"²gi qarori ham bunga yaqqol misol bo'la oladi. Bu qarorlarda nogiron bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash masalasining dolzarbligi belgilab qo'yilgan.

Tadqiqotlarga ko'ra O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslar turli sohalarda ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishi ta'kidlab o'tilgan. Shu bilan bir qatorda san'at sohasida ham.

Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun san'at ko'pincha ularning umumiy, shaxsiy va intellektual rivojlanishini optimallashtirishning yetakchi vositalaridan biri hisoblanib kelmoqda. Shundan kelib chiqib pedagoglarning Art-terapiyaga, xususan, imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim berishda muhim omil sifatida qiziqishi va tushunchalari ortib bormoqda. Art-terapiya tushunchasini tahlil qiladigan bo'lsak, u ijodkorlik, san'at bilan davolanishni anglatadi.

Art-terapiyaning asosiy maqsadi ruhiy holatning uyg'unligi va muvozanatini tiklashga yordam berish, shuningdek, imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy hayotga kirishib ketishiga ko'maklashish va ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat.

Art-terapiya ya'ni rasm chizish, modellashtirish, san'at va hunarmandchilik va boshqalar imkoniyati cheklangan bolalarga o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini, dunyoqarashini ifoda etishga yordam beradi. Ayniqsa nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni og'zaki so'zlashda qiynalishganligi sababli, ijodkorlik ularga o'z tajribalarini to'g'ridan-to'g'ri ifoda etishga imkon beradi.

Hozirgi vaqtda Art-terapiya nafaqat davolash balki ijtimoiy va psixologik-pedagogik sohalarda, xususan, badiiy qobiliyatlarni rivojlantirish usuli sifatida bir yoki bir nechta san'at turlarida badiiy obrazlarni o'zlashtirish va yaratish usullarini sifatli va oson o'zlashtirishga imkon beradigan vosita sifatida qo'llanilmoqda.³

Art-terapiya ikki ya'ni yordamchi va davolovchi turga bo'linadi. Yordamchi turli xil ijodiy va badiiy faoliyatni o'z ichiga oladi. Musiqiy terapiya, izoterapiya, qum yoki loy bilan ishlash, mutaxassisdan haykaltaroshlik mahoratini talab qiladigan maskoterapiya, biblioterapiya, fototerapiya va boshqalar.⁴

Art-terapiyaning davolovchi usullari o'yin terapiyasi, rang terapiyasi, ertak terapiyasi.

Ushbu usullar doim ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ijodkorlik, tasavvur, ijodiy faoliyat, go'zallik hissi, estetika, nozik vosita mahorati va nutqni rivojlantiradi.

¹ <https://lex.uz/docs/-6779571?ONDATE=26.01.2024%2000>

² <https://lex.uz/docs/-6779571?ONDATE=26.01.2024%2000>

³ Xoklova, A. A. Ko'zi ojiz bolalarning badiiy qobiliyatlarini rivojlantirishda Art-terapiya. 2017. — № 50 (184). 238-240-betlar.

⁴ Войтенко, Е. И. Арт-терапия в работе с детьми с ОБЗ / Е. И. Войтенко. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2022. — № 15 (410). — С. 216-218.

Art-terapiyaning faol usullariga rasm chizish, modellashtirish, raqsga tushish, qo'shiq aytish, kollajlar yaratish va boshqalar kiradi.

Bolaning hissiy-ixtiyoriy sohasini to'liq rivojlantirishga yordam beruvchi turli xil Art-terapevtik usullar mavjud, ular orasida ayniqsa, plastilinografiya, rangli qum kompozitsiyalari, barmoqlar, kaftlar bilan rasm chizish, quruq barglarning parchalari bilan, izoterapiya, fototerapiya, o'yin terapiyasi, musiqa terapiyasi, vokal terapiyasi, ertak terapiyasi va h.k.

Dekorativ rasm ishlash ijodiy faoliyat va tasavvurni rivojlantiradi. Dekorativ rasm chizish orqali bola atrofdagi dunyoning ob'ektlari va hodisalari haqidagi g'oyalarni yaxshi anglashga urinadi. An'anaviy bo'lmagan rasm chizish texnikasi bolalarning tasavvurlari uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi, bolaga ijodkorlik bilan chuqurroq shug'ullanish, tasavvurni rivojlantirish, mustaqillik va tashabbusni namoyish etish, individualligini ifoda etish imkoniyatini beradi.

Ko'proq ijodiy muhit yaratish va bolalarning qiziqishini orttirish uchun asosan oddiy uy-ro'zg'or buyumlaridan foydalanish mumkin. Qiziqarli materiallardan foydalanish orqali bolaning ijodga qiziqishini uyg'otish mumkin, masalan, don mahsulotlaridan guruch yoki grechka hali bo'yog'i quritilmagan ish to'kib tashlab keyin tozalanadi. Rasmda g'alati naqsh hosil bo'ladi.

Yoki bo'yog'i qurimagan rasmga bir necha tomchi limon suvi tomiziladi unda qiziqarli bezak hosil bo'ladi va bolani qanday ko'rinishini orzu qilishga undaydi. Qiziqarli materiallar nafaqat bo'yoqlar bilan bo'yashda, balki qum yoki tuz bilan bo'yash texnikasida, plastilindan modellashtirishda ham qo'llanilishi mumkin. Kukloterapiya texnikasidan foydalanganda tasavvur qilish uchun juda ko'p turli xil materiallar va joylarni ta'kidlash mumkin. Art-terapiya usullarining xilma-xilligidan ertak terapiyasi ajralib turadi. Bu boshqa usullardan farq qiladi, chunki uni qo'llashda bolaning nozik motorli ko'nikmalari unchalik jalb qilinmaydi, bu yerda uning majoziy tafakkuri va fantaziyasi, nutq qobiliyatlari muhim rol o'ynaydi. Ushbu yo'nalishda ertak qahramonlarini, syujetini chizish, modellashtirish, ilovalar yordamida, qo'g'irchoqlar yaratish va teatrlashtirilgan tomoshani namoyish etish orqali vizual ravishda amalga oshirish mumkin. Ushbu uslub sizga o'qish, o'zingizning syujetingizni ixtiro qilish va uni teatrlashtirish, bolaning xatti-harakatlarining hozirgi modellarini, uning tajribalarini aniqlash va ular bilan kurashish, yanada samarali va etuk xulq-atvor strategiyalarini shakllantirish, qo'rquv va fobiyalarni sozlash va h.k.

Imkoniyati cheklangan bolalarda rasm chizish nafaqat tor badiiy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki umumiy, intellektual va boshqa qobiliyatlarni shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Art-terapiya imkoniyati cheklangan bolalarning badiiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun kuchli manbaa hisoblanadi, chunki tasviriy san'atni o'qitishning an'anaviy usullari asosan ular uchun shakllantirilmagandir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko'rsatish hamda uning samarali nazorat tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2023-yil 1-iyundagi PF-82-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2024-yil 25-yanvardagi 46-sonli qarori.
3. qizi Zarifova, D. O. (2023). RANGLARNING FAZOVIIY BIRIKMALARI VA XUSUSIYATLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 159-162.
4. Zarifova, D. (2023). TEACHING TECHNOLOGY OF THE TOPIC OF PORTRAIT OF THE HUMAN HEAD IN PAINTING. Modern Science and Research, 2(10), 391-393.
5. Abdullaxodjayev, G., & Zarifova, D. (2023). THE NEW CONSTITUTION-COMMUNICATION OF DEVELOPMENT. Modern Science and Research, 2(12), 348-351.
6. Арт-терапия для детей и подростков [Текст] / А. И. Копытин, Е. Е. Свистовская. — Изд. 2-е, стер. — Москва: Когито-Центр, 2017. Ермолаева
7. М. В. Практическая психология детского творчества / М. В. Ермолаева. — М.: Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2005. — 302 с.
8. Методы и техники арт-терапии [Текст] / [Юнина-Пакулова Н. Ю.]. — Коломна: Серебро слов, 2016.